

Az ÁVH jelentései a Somogy megyei termelőszövetkezetek helyzetéről (1953–1956)

Jelen dolgozat célja, hogy bemutassa az ÁVH Somogy megyei szervezetének az 1953 októbere és 1956 márciusa közötti időszakból fennmaradt mezőgazdasági jelentései alapján azt, hogy a jelzett időszakban milyen, az államvédelem szempontjából akkor fontosnak tekintett körülmények között került sor a termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok (újjá)szervezésére, fejlesztésére. A Somogy megyei tsz-ek történetét összefoglalta és feldolgozta már Benke József és Király István Szabolcs is, Géger László pedig az 1950–1953 közötti időszakról közölt két tanulmányt a *Somogy megye múltjából* című évkönyvsorozat egy-egy kötetében.¹ Benke és Király könyveikben kvázi sikertörténetként írták le a téjeszesítés történetét, bár az előbb említett szerző kritikával illette az ötvenes évek első felének termelőszövetkezet-szervezési módszereit, az önkéntesség megsértését, az erőszakos beléptetéseket. Géger az általa vizsgált három esztendő történéseinek, körülményeinek realisabb képét vázolta fel a korabeli források, főként tanácsi iratok alapján. Egyik fennebb megemlített mű sem tárgyalja, sok esetben meg sem említi a téjeszesítés erőszakos módszereit, a bekényszerítéseket, ezekkel kapcsolatban rövid említés szintjén Gyarmati György foglalkozik a 2011-ben megjelent monográfiájában,² valamint részletes, országos szintű elemzését adja a jelzett folyamatoknak Ó. Kovács József 2012-es könyvében.³

Az általam bemutatandó forráscsoport, az ÁVH jelentései a korszellemhez igazodva reális, ám sok esetben paranoid képet festenek az 1950-es évek közepén végbemenő somogyi folyamatokról a tsz-ek (újjá)szervezése, (vissza)fejlődése kapcsán. Az alább bemutatandó forráscsoport kijelentései, megfogalmazásai kritikával kezelendők, hiszen az ÁVH, „a Párt ökle” a kommunista diktatúra erőszakos szervezete volt, így a jelentések szerzői nem élhettek bírálattal a korszak történéseivel kapcsolatban, következtetéseik, az általuk szolgáltatott információik az ötvenes évek egyik legnagyobb, a magyar parasztságot érintő traumája, a téjeszesítés okozta problémáknak, főként az erőszakos tsz-szervezésnek csak a felületét érintik. Mindezek ellenére a jelentések hozzájárulnak ahhoz, hogy árnyaltabb képet kaphassunk a jelzett esztendő somogyi termelőszövetkezeteiről. Ezen iratok a jelentenivalókat nem szelektálták, a tsz-ekkel kapcsolatos pozitív és negatív véleményeket, eseményeket is leírták, s részletesen kitérnek a kulákkérdésre is. Terjedelmi okoknál fogva nem adjuk közre az 1953. október 2. és 1956. március 30. között keletkezett jelentések teljes szövegét, csak a téma szempontjából releváns és érdekes részleteket közöljük.

A jelentések részletesen kitérnek a mezőgazdasági munkák állására, folyamatára, az egyes járások százalékos teljesítményére, a mezőgazdasági termelést érintő egyéb szakkérdésekre, valamint az „osztályellenség” mezőgazdaságot érintő tevékenységére is. Ezen részeket elhagytuk a közölt forrásokból, csak azon részletekre koncentráltunk, melyek a tsz-ek szervezéséről, ki- és belépő tagokról, valamint a különböző „ellenséges elemek”, „kulákok” tsz-ellenes tevékenységéről tájékoztatnak.

A források közlése és elemzése előtt szükségesnek látszik néhány általános megállapítást tennünk a somogyi téjeszesítés folyamatáról. Géger László 1989-ben megjelent dolgozatában az 1945 és 1956 közötti időszakot az agrárviszonyok fejlődése szempontjából két korszakra osztja: 1945 és 1948 között számítja az agrárviszonyok

demokratikus, 1948 és 1956 között pedig szocialista átalakítását.⁴ Az utóbbi további két periódusra bontja: az elsőt 1948-tól 1953 júniusáig számolja, a másodikat pedig 1953 júniusától az 1956-os forradalomig. A két időszak közötti határt az MDP Központi Vezetőségének 1953. június 28-án kiadott határozatában állapítja meg a szerző.

Az 1945–1948 közötti szakasz egyik legfontosabb eseménye a földosztás volt. Géger a második periódus kezdetének a nagybérletek felszámolásáról intézkedő 9000/1948. F. M. sz. rendeletet tekinti, mely után megindult a tsz-ek szervezése. *„Kezdetben a fejlődés igen gyors, a tagok száma meghaladta a 36 ezer főt. A tagság szociális összetétele egyoldalú, a túlnyomó többség földnélküli vagy 0-7 kh. birtokkal rendelkezett, termelési tapasztalatai, saját termelőeszköze kevés, és a nagybérletekkel használatukba került földek minősége rossz.”*⁵ Az 1950-es évek elején a fejlődés egyenletesnek írható le, hirtelen felfutás 1951 – 1952 fordulóján következett be: ekkor a taglétszám fél év leforgása alatt az 1950-es számadat tízszeresére emelkedett. A már említett 1953-as határozat hatására néhány hét alatt tízezrek léptek ki a közös gazdálkodásból. Ez a határozat többek között megállapította, hogy *„a termelőszövetkezetek sem gazdaságilag, sem politikailag eléggé alá nem támasztott túl gyors fejlesztése a parasztság gazdálkodását bizonytalanná tette, a mezőgazdaság fejlődése megakadt, s az utóbbi években lényegében egy helyben állt.”*⁶

A határozat lehetővé tette, hogy aki ki akar lépni a szövetkezetből, az megtehesse ezt, valamint előírta olyan szövetkezetek felosztását, ahol a tagság ezt kívánta. A KV idézett határozatáról az ország népe Nagy Imre 1953. július 4-i parlamenti beszédéből értesült, melyben a korábban elkövetett hibák kijavítására hívta fel a figyelmet, nem a rendszer megváltoztatásáról beszélt. A tömeges kilépések hatására 1953 végére nyolcvan Somogy megyei tsz felbomlott. Az 1953-as év igen magas termés- és termeléseredményeket hozott, sok tsz vezetőségét lecserélték, megindult a szövetkezetek tervszerű fejlesztése, s mindezek hatására megnőtt a be- vagy visszalépni szándékozók száma. Mindezek ellenére 1955-ben visszanyúltak a korábbi, rossz emlékű módszerekhez: az MDP Somogy Megyei Pártbizottsága 1955. évi mezőgazdaság- és tsz-fejlesztési tervében ismét előírták, hogy hány családot kell beszervezni a tsz-ekbe, s hogy hány tsz-t kell megszervezni az év folyamán. Ezek a folyamatok jellemezték az 1956-os év tavaszát is. Az 1956. tavaszi fejlesztés révén, melyet Géger hibásnak nevez, az 1954. évi adathoz viszonyítva kétszeresére nőtt a tsz-tagok létszáma, azonban fél évvel később a bekényszerítettek ezrei léptek ki ismét a tsz-ekből. Mindezek következtében 1956. december 31-én a somogyi tsz-ek taglétszáma 119 300 főt tett ki, míg 1951. december 31-én a létszám 119 500 fő volt.⁷ Benke művében olvasható, hogy a somogyi termelőszövetkezetek tagságának 94,2%-a lépett ki 1956 szeptembere és decembere között.⁸ A Király István Szabolcs által közölt adatok szerint 1956 folyamán a somogyi tsz-ek 87,4%-a bomlott fel, s területük 91,4%-át veszítették el.⁹

A fentiekhez hozzá kell tenni Gyarmati György azon megállapítását, mely szerint az 1950-es éveknek az agráriumban lezajlott folyamatai a mezőgazdaság és a falusi társadalom kapcsán két messze ható következménnyel jártak: *„Az egyik, hogy maximálisan sikerült aláásni a személyi és tulajdonbiztonságot, a munkájából tisztességgel megélni remélő, annak értelmét és hasznát látó ember gondos munkáját. A másik a társadalom tradicionális hierarchiájának a feje tetejére állítása volt.”*¹⁰ Mindezek hatására a falvak népe hangulatának változását a korabeli jelentések is rögzítették, szóljanak akár a mezőgazdaságról, akár más területről. A korabeli frazeológiát idézi Gyarmati is, amely tömegesen felbukkan az alábbi forrásokban is: a beszámolók szerint *„a társadalom egyre növekvő hányada került úgymond »az osztályellenség aknamunkájának hatása alá« vagy éppen »a kulákság és a klerikális reakció uszályába«.”*¹¹

A fennebb vázolt, 1953–1956 között lezajlott folyamatokról hű képet festenek az alább közlendő ÁVH-s jelentések. Géger László 1990-ben megjelent tanulmányában foglalta

össze a somogyi tsz-ek helyzetét az 1953-as KV-határozatban foglaltak nyilvánosságra hozatalától 1956-ig. Az alatt közölt források is a Géger által felrajzolthoz hasonló képet festenek. A tsz-ekből való „kilépés mellett szóló legfőbb érv kétségtől az volt, hogy a tagok megélhetése nem volt biztosított. Lényegesen alacsonyabb jövedelemmel rendelkeztek, mint az egyénileg gazdálkodó parasztok (annak mintegy 60 %-át kapták), pedig a magángazdák is rosszul éltek.”¹² Ennek okaként Géger László az általa áttekintett források, főként a megyei és járási tanácsi végrehajtó bizottságok ülésjegyzőkönyvei alapján több momentumot felsorol. Ilyen a szakértelem hiánya, a tsz-ek nem jövedelmező volta, a rendkívüli beszolgáltatási terhek, az önállóság hiánya, egyes szövetkezetek életképtelensége, a tagság rossz hangulata, a lopások, valamint a mezőgazdasági munkák pangása, egy helyben állása.¹³ Ezek az elemek az ÁVH jelentéseiben is felbukkannak. A valós okokat azonban sem Géger, sem az ÁVH beszámolóí nem nevesítik. A tsz-ekbe erőszakkal bekényszerítettek számára felcsillant a remény, hogy a magántulajdon felszámolása visszafordítható, hogy visszakaphatják földjeiket és mezőgazdasági eszközeiket, hogy megszűnik a kollektivizálás kényszere. Ezek a mozzanatok az ÁVH által idézett konkrét esetekből is kiolvashatók.

Az első jelentés 1953. október 2-án keletkezett, s ebben már tömegesen fordulnak elő adatok a tsz-tagok kilépésével, valamint egyes szövetkezetek feloszlásával kapcsolatban. A jelentésben olvasható, hogy több helyütt október 1-jét jelölték meg bizonyos tsz-ek tagjai a kilépés és a feloszlás határidejének. Ezt Nagy Imre beszédéből, a kormányprogramból szűrték le, mely valóban tartalmazta azt, hogy a gazdasági év végén ki lehet lépni a szövetkezetekből, s a működésképtelen tsz-eket fel lehet oszlatni. Egyes településeken ezt úgy értelmezték, hogy október 1-től lehetséges az egyéni gazdálkodás, s a szövetkezetekbe beadott ingó és ingatlan vagyontárgyakat egykori tulajdonosaik visszavehetik. Erre készültek a forrás szerint Kaposfüred és Igal községek termelőszövetkezeteinek egyes tagjai.

A kilépések és feloszlások a későbbi jelentésekben is hangsúlyozottan előforduló momentumok, pl. az 1953. november 13-án kelt forrás szerint Gölle községben a négy termelőszövetkezetből három már feloszlott. Hasonló esetek a megye egész területén történtek, a Drávától a Balatonig.

A jelentések a kilépések és feloszlások okait, mint már mondtuk, hasonlóképpen látják, mint Géger László fennebb jelzett tanulmányában. Sok esetben a tsz elnökének és vezetőségének nemtörődősége, tettei vezettek a kilépésekhez. A Bolhási „Kossuth” Tsz egyik tagja azzal indokolta kilépési szándékát, hogy „nem bírja a csoporton belüli cigányságot. A vezetőség nem dolgozik, egyik a másikat küldi munkába.” Ráksiban a tsz tagsága a vezetőség politikai múltját kifogásolta, nevezetesen azt, hogy maga az elnök is tagja volt a Volksbundnak, ezért kérték többen kilépésüket. Szulokban a tsz elnöke a kitermelt fát nem a tagság, hanem rokonsága között osztotta szét, ezzel is fokozva a „kilépési hangulatot”.

Érdekes a drávaszentesi szövetkezet esete, ahol a vezetőség húsz tagot zárt ki a csoportból, köztük a legjobban teljesítőket is, mert bíralták a vezetőket, s szemükre vetették az önkényeskedéseket. Az elnök durva magatartása vezetett Kastélyosdombó és Bedegkér községek tsz-eiben is a kilépésekhez. A drávaszentesihez hasonló eset játszódott le Igalban is: 1953 novemberében 28 tag kérte kilépését a rossz vezetés miatt, akiket azonban a megmaradt 28 tag egyszerűen kizárt. A kizárt tagok ebben az esetben is a legjobban dolgozók közül kerültek ki. A kizárás után nem kapták vissza bevitt vagyontárgyaikat, s elhatározták, hogy új tsz-t alakítanak a községben, melyhez a felsőbb támogatást is megkapták.

A Somogyaszalói „Latinka” Tsz elnöke nem törődik a közös gazdálkodással, nem szervezi meg a munkát a nagy földterülettel bíró szövetkezetben. Problémát jelent a forrás szerint

az is, hogy az említett község tsz-tagjai a megengedettnél nagyobb területű háztáji gazdaságot művelnek, ami nagymértékben leköti munkaerejüket és idejüket.

Kapoly község „Szabadság” Tsz-ének elnöke „szekta tag”, s kijelentése szerint inkább a mezőgazdasági munka szenvedjen kárt, minthogy ő ne menjen szombatunként templomba. Az említett szövetkezet tagságának egy része pedig vasárnaponként ünnepel, így azon a napon sem dolgoznak.

A Balatonszemesi „Dózsa” Tsz egyik tagja azért szándékozott kilépni, mert a vezetőség lopta a közös vagyont, az Ötvöskőnyi „Vörös Csillag” Tsz-ben pedig a jelentés szerint *„a rokoni kapcsolatok akadályozzák az egészséges vezetést.”* Szabadiban a könyvelő „aknamunkájának” hatására a csoport 90%-a adta be kilépési nyilatkozatát. A könyvelő jobboldali beállítottságú, s a tsz ellen bomlasztó munkát végzett, amiért őrizetbe is vették – így a forrás.

Egyes tsz-ekben a „vezetőség közé befurakodott kulákok” bomlasztják a szövetkezeteket, így például a Kötcssei „Előre” Tsz vezetői és tagságának egy része is *„kulák vagy kulák befolyás alatt áll”*. A vezetők hanyag munkát végeznek, jogtalanul eltulajdonítják a közös vagyont.

A laza munkafegyelem is sok esetben a tsz-ek vesztét okozta. A Babócsai „Béke” Tsz tagságának fele nem járt dolgozni, mondván, ők inkább egyénileg kívánnak gazdálkodni. A munkafegyelem hiánya, a tagok egy részének részegeskedése és a csoport vagyonának eltulajdonítása indított néhány tagot arra, hogy a somogyvári, valamint az öreglaki tsz-ből kilépését kérje.

További indokot jelent a tsz-ek megszüntetésére a gazdaságtalan működés, a szűkös kereseti lehetőség. Ez felbukkan pl. a Bolhási „Kossuth” Tsz vagy a Szabási „Búzakalász” Termelőszövetkezet esetében is. Hasonló eset történt a Bonnyai „Új Élet” Tsz-nél is, ahol maga az elnök is pártolta a csoport feloszlását a megélhetéshez sem elegendő kereseti lehetőség miatt.

Érdekes a Pusztaszemesi „József Attila” Tsz, valamint az Ádándi „Petőfi” Tsz helyzete: ezekben a tagság azért kérte a szövetkezet feloszlását, mert túl nagy földterületet kellett művelniük csekély munkaerővel, s a munkát nem bírták szakszerűen és jövedelmezően ellátni. Hasonló történt Somogydöröcske és Som községek tsz-eiben is.

Újabb momentum a kilépési szándék jelzésének indoklására az 1954. május 14-i jelentés szerint a „kétlaki” élet, valamint az időskorra való hivatkozás. „Kétlaki” életen a forrás azt érti, hogy a kilépő tagok *„nem tekintik a termelőszövetkezeti munkát egyéni keresetnek, létfenntartásnak, mert vagy a férj, vagy az asszony üzemben dolgozik”*. Ilyen eset pl. a gyékényesi tsz-ben fordult elő, s ugyancsak az említett szövetkezet egyik tagja időskorára való tekintettel kérte kilépésének engedélyezését.

„Ellenséges elemek”, „kulákok” hatására is sokan léptek ki különböző tsz-ekből. Így nyilatkozott egy csökölyi parasztasszony is: őt és férjét mások beszélték rá a kilépésre, de már megbánták ezt. Az Ádándi Petőfi Termelőszövetkezet istállója a községi pap udvarában állt, s így sűrűn megfordultak ott a tsz tagjai, aminek következtében a pap terjeszthette „ellenséges” nézeteit közöttük – körvonalazza a helyzetet az 1954. április 23-i jelentés. Csombárdon egy középparaszt megfenyegette az MDP helyi szervezetének egyik tagját, hogy ha belép a tsz-be, akkor agyonverik. Néhány ráksi „kulák” a település szocialista községgé való szervezése ellen agitált, s a helyi tsz megerősítését szabotálták kijelentéseikkel.

A zárszámadások nyilvánosságra hozatala után a helyzet megváltozott: a korábban kilépésüket kérő vagy már kilépett tagok közül sokan kérték visszavételüket egyes jól

teljesítő csoportokba. Patalom községben például 19 család 34 taggal lépett vissza a szövetkezetbe.

A források többször írnak le olyan módszereket is, melyek a kilépések ellehetetlenítésével operáltak. Sok esetben a kilépni szándékozó tagokra hárították a szövetkezetek szinte minden adóterhet, beadási kötelezettséget, nem számoltak el velük a törvények által biztosított kereteken belül. Vízváron húsz csoporttag már 1953 őszén ki akart lépni a tsz-ből, ám elmondásuk szerint a községi párttitkár azzal fenyegette meg őket, hogy ha kilépnek, elviteti őket. Ezen okból kifolyólag 1954 januárjában ismét beadták kilépési nyilatkozatukat, mert a *Szabad Nép* 1954. január 9-én megjelent egyik cikkében határozottan cáfolta ezt a lehetőséget. Az említett cikk ismét lendületet adott a kilépéseknek, mert sokan azt szűrték le belőle, hogy a kormány biztosítja az egyéni gazdálkodás lehetőségét. Az említett cikk hatására Iharosberényben a tanácselnök azt kezdte terjeszteni, hogy március 31-ig lehetőség van a tsz-ekből való kilépésre.

Az önkéntes be-, illetve visszalépésekről való híradások 1954 szeptemberétől sűrűsödnek meg. A szeptember 10-i jelentés például arról tájékoztat, hogy Balatonkiliti, Csurgó, Somogybükkösd, Háromfa, Szabás, Nagykorpád községek tsz-einél többen is jelezték belépési szándékukat.

1955 augusztusában merül fel először a jelentésekben a genfi értekezlet. Olyan „rémhírek” terjedtek el szerte a megyében, hogy az értekezlet után nem kell belépni a tsz-ekbe, nem kell adót és beszolgáltatást fizetni, s rendszerváltozásra számíthatnak. Ilyen s hasonló hangok ütötték fel a fejüket pl. Kisgyalánban, Balatonbogláron.

1955 decemberétől ismét megnövekszik a tsz-be lépni szándékozók száma, s újabb szövetkezeteket alapítanak. Ezen öröndetes események mellett azonban a kilépések sem szűnnek meg, s a „kulákok”, az egyénileg gazdálkodó parasztok, de a tsz-tagok között is elhangzanak tsz-ellenes kijelentések, melyekről szorgalmasan beszámolnak a jelentések. Az utolsó jelentést 1956. márciusra datálták, így az őszi események, a tömeges kilépések és tsz feloszlások kapcsán sajnos ilyen jellegű forrásokkal nem rendelkezünk.

Bár mindösszesen csak 25 jelentést találtunk, ezek adatai és információtartalma is felbecsülhetetlen értékkel bír az 1950-es évek közepének somogyi társadalom-, gazdaság-, politika- és tsz-története szempontjából.

Az alább közölt források lelőhelye minden esetben: Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára. XXXV. 33. MDP Somogy Megyei Bizottságának iratai. 33. fond. II. állag. 204. őrzési egység. „Hivatalos emlékeztetők (ÁVH) a mezőgazdasággal, a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatban.” A forrásokat szöveghűen közöljük. Egyes értelemzavaró központosási, valamint egybe- és különírási hibákat jelölés nélkül javítottunk, csakúgy, mint a feltételezhető gépelési hibákat. A „termelőszövetkezet” szó rövidítését egységesítettük köznévként „tsz”-re, tulajdonnév részeként „Tsz”-re, a termelőszövetkezeti csoportot pedig „tszcs”-re. Azokat az összetételeket, melyek első tagja a „tsz”, illetve a „tszcs” rövidítés, egységesen átírtuk „tsz-”, illetve a „tszcs-” alakra. A termelőszövetkezetek neveit az egykori hosszú bélyegzők alapján az alábbi alakban adtuk meg: „Ádándi »Petőfi« Tsz”. Ahol lehetséges volt, [...] jelek között javítottuk a helyesírási és nyelvhelyességi hibákat, ahol erre nem volt lehetőség, vagy következetesen használták a nem megfelelő alakot, ott [sic!] jelölés mellett megtartottuk azokat. A források címei szerkesztettek.

Dokumentumok

1. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből,

1953. október 2.

[...] A termelőszövetkezetekből való kilépés nem csökkent a megye területén, de ott, ahol jó volt az irányítás, a párttal és tanáccsal való kapcsolat, szilárdabban állnak a termelőszövetkezetek.

[...]

Újabb kilépési módszer tapasztalható a megye területén egyes járásokban, a [C]surgói, [K]aposvári és [T]abi járásokban, hogy a tszcs-tagok egyenkint nyújtanak be kilépési kérelmet. Továbbá érdekes eset volt tapasztalható Juta községben, ahol több tszcs-tag nem akar kilépni, hanem csak földjeinek egy részét kívánja kivenni a közös művelésből, hogy azon családja gazdálkodjon. Pl. [...] 18 hold földet vitt a csoportba, abból 6 holdat akar kivenni, amin majd felesége és családja dolgozik, ő maga tszcs tag akar maradni. Az így gondolkozók nagy része középparaszt.

Október 1-re virradó éjszaka több tszcs-ben készültek arra, hogy állataikat és bevitt felszerelésüket széthordják a tszcs-ből és egyénileg fognak gazdálkodni. Pl. Kaposfüred községben Friss Imre 6 holdas kisparaszt, jelenleg tszcs-tag hangoztatta, hogy éjszaka folyamán széthordják a közösben lévő állatállományukat. Este ittasan megjelent a tszcs-elnöknél, követelte, hogy vegyék át tőle a munkafelszereléseit (ő a tszcs kocsis), mert ő nem hajlandó a csoportban maradni. Értesülés szerint több tszcs-tag hangoztatta, hogy este berúgnak és nagyobb a bátorságuk széthordani a tszcs vagyonát, de intézkedés történt, hogy a kocsi korlátolt mennyiségben adjon ki italt.

Általában a kilépni szándékozók október 1-ét tartották határidőnek, úgy gondolták, ezen a napon hazavihetik a közös tulajdonba[n] lévő állataikat, általában megszüntethetik a közös gazdálkodást. Igal községben pl. Máté István 16 k[ataszteri] h[old]. [földdel rendelkező] középparaszt, tszcs-tag és Ihász János szegényparaszt, tszcs-tag egyformán azt mondják, hogy az október elseje – tudomásuk szerint – határidő volt a tszcs feloszlására. Kihangsúlyozták, hogy ezt „Nagy Imre elvtárs mondta a kormányprogramban”.

Ellenséges magatartást tanúsított Szabó János igali lakos, kulák származású volt tábori csendőr, aki a tszcs-be furakodott és most lovát hazavitte, kijelentve, hogy azt csak akkor viszi vissza, ha az egyéni munkákat a maga részére elvégezte vele. [Nevezett személyt] intézkedésünkre az [Á]llamügyészség letartóztatta. Vagy pl. a [B]alatonendrédi „Jógazda” [sic!] [T]szcs. elnöke, Szíjártó Pál, tsz-be furakodott 25 k[ataszteri] h[old]. [földdel rendelkező] kulák, aki a múltban mindig cselédet tartott, a tszcs tagjai előtt kijelentette, hogy mindenki hordja haza a takarmányt saját földjéről, senki nem merjen más földjéhez nyúlni – tehát a közös munkát a tszcs-ben megszüntette. Rendőri vonalon elő lett állítva és az ügyészségnek adjuk át.

A megye területén több termelőcsoportban maga a tszcs elnöke a fő oka a tszcs felbomlásának, így pl. a [P]éterhidai „Kossuth” [T]szcs-ben, ahol az elnök, Németh József, aki anyósával közösen 30 hold földön gazdálkodott (kulák), visszatartotta a vetőmagot a közös magtárba[n], így hátráltatta a vetést azzal, hogy majd külön-külön akarnak vetni a tagok. A tszcs-ből szeptember 30-án délután a tagok a lovaikat és borjút vittek haza a lakásukra. Ugyanebben a községben az „Alkotmány” [T]szcs-ből ugyancsak lovat, tehenet, üszőt vittek haza a tagok. Németh Józsefet, a [P]éterhidai „Kossuth” [T]szcs. elnökét őrizetbe vettük.

Vagy pedig a [R]inyaszentkirályi „Újélet” [sic!] [T]szcs. elnöke, Horváth József, aki olyan ellenséges kijelentést tett, »hogy a kolhoz őt tönkretette, még egy nadrágot sem tudott venni«. [Nevezett személy] ellen rendőri eljárás indult. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

2. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1953. november

[...] Tapasztalható a megyében, hogy több termelőszövetkezet nem a vetésterv, a betakarítás kérdésével foglalkozik, hanem a tagság ki szándékozik lépni a csoportból. Ez különösen a hét folyamán a [B]arcsi járás területén mutatkozott meg, pl. a Bélavári „Béke” [T]erm[elő]szövetkezetbe 22 tag adta be a kilépési szándékát, a Kastélyosdombói „Búzakalász” [sic!] [T]erm[elő]szövetkezeti. [C]soportba 5 tag adta be a kilépési szándékát, mindkét csoportban a tagság elégedetlen, mivel a zárszámadás során kevés jutalékot kaptak. Ehhez a járáshoz tartozó Babócsai „Béke” [T]erm[elő]szövetkezet tagsága között rossz a munkafegyelem, a tagság fele nem jár dolgozni, olyan kijelentéseket tesznek, hogy inkább a csoportot oszlassák fel, mert ők egyénileg akarnak gazdálkodni. Hasonló a hangulat a kálmáncsai term[elő]szövetkezetben is.

A [B]arcsi járáshoz hasonlóan a [N]agyatádi járásban is vannak termelőcsoportok, melyek fel akarnak oszlani. Így pl. a rinyaszentkirályi és a rinyavölgyi term[elő]szövetkezet kérte a járási tanácstól a felosztatását, mely a kérelmüket nem teljesítette, így a tagság úgy határozott, hogy Balogh Sándor csoportkönyvelőt felküldte a Földm[űvelésügyi]. Minisztériumba a felosztatási kérelemmel. A minisztérium a felvitt kérelmet jóváhagyta, így a csoport feloszlott.

Ugyancsak a [N]agyatádi járáshoz tartozó Somogyszobi „Kossuth” [T]erm[elő]szövetkezet tagsága f[olyó]. hó 6-án erőszakosan akarta felosztatni a csoportot. Kasza János tszcs-tag, Szentgyörgyi György tszcs-tag, középparaszt vezetésével 50 tag követelte a csoportelnöktől, hogy tartsák meg a csoportfelosztatási gyűlést. Csináljanak jegyzőkönyvet, írják alá és azt vigyék fel a minisztériumba, hogy engedélyezzék a csoport felosztatását. A felvonuló tagság fenyegette a tsz-elnököt. Az ügyben a rendőrség azonnal intézkedett: 4 fő ellen az eljárást azonnal megindította, akik között szerepel [a két nevezett személy].

A Bolhási „Kossuth” [T]erm[elő]szövetkezetből Butor István tszcs-tag, középparaszt, p[árton]k[ívüli]. kérte a kilépését, kijelentette, hogy ő tovább nem lesz csoporttag, mert nem bírja tovább a csoporton belüli cigányságot. A vezetőség nem dolgozik, egyik a másikat küldi munkába. Hasonló kijelentést tett Novák Lajos p[árton]k[ívüli]., bolhási lakos, megjegyezte, se ruhája, sem cipője nincs, a csoportban nem lehet keresni. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

3. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1953. november 13.

[...] A termelőszövetkezetek vetésterv-lemaradása mellett vannak községek, ahol az egyéni dolgozó parasztok sem teljesítik a vetésterveket. A legkirívóbb eset a [K]aposvári járáshoz tartozó Gölle és Kisgyalán községben van. Pl. Gölle községben, amely kimondottan búzatermő község, mindössze 100 kh. vetést kellene a terv szerint teljesíteni. A községben 4 term[elő]szövetkezet volt, ebből hármat felszámoltak, így a kiadott földeket már az egyénileg dolgozó parasztok nem igyekeznek elvetni, azon vitatkoznak, hogy mindenki a betagosított földjét kapja vissza.

Ugyanez a helyzet Kisgyalán községben, és ez a hangulat tapasztalható a megye területén számtalan községben.

A vetés területén a termelőszövetkezeti vonalán a legsúlyosabb a helyzet a [T]abi járásban, ahol a termelőszövetkezetekben laza a munkafegyelem, a feloszlott szövetkezeteknél nem akarják elfogadni a földet a kilépő tagok, és nem vetnek.

Járási viszonylatban a mezőgazdasági munka 69%-ra van elvégezve. Vannak olyan csoportok, melyekben arról beszél a tagság, hogy széjjel hordja [sic!] a tszcs tulajdonát képező takarmányt. Ilyen irányú hang Törökkoppány községben van, ahol Bodó János volt tsz-tag kijelentette, hogy csak annyi takarmányt hagynak meg a termelőcsoport tagjainak, akik bent maradtak, amennyi azok munkaegységeire esik. Tab községben a „Kossuth” [T]erm[elő]szövetkezet elnöke, Mackó József, akik a csoportból kiléptek, arról beszélnek, hogy nem fogadják el a részükre kijelölt földet, hanem a saját földjükhöz ragaszkodnak. A járás területén tapasztalható, hogy a kilépett tsz-tagok befolyásolni akarják azokat a csoporttagokat, akik a csoportba bent maradtak, hogy ők is lépjenek ki, számolják fel a csoportot.

Ugyancsak a [T]abi járáshoz tartozó Kánya községben Szigeti Mihály volt tszcs-tag, kulák, akinek 20 kh. saját földje és 8 hold bérelt földje volt, állandóan cselédet tartott, a felszabadulás előtt községi főbíró volt és a Magyar Élet Párt vezetőségének tagja, nov[ember]. 7-én a tszcs- tagok előtt olyan kijelentést tett, hogy a csoportot fel kell számolni, ezzel azt akarta elérni, hogy az ő 20 kh. hold földjét is kiadják. Nevezett kulák ellen term[elő]szövetkezet ellenes izgatásért az eljárás meg lett indítva, kompromit[á]ló jegyzőkönyvek felvétele folyik, nevezett őrizetbe lesz véve. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

4. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1953. november 20.

[...] A [K]aposvári járásban továbbra is Gölle és Kisgyalán község van lemaradva a vetéstervezés teljesítésénél, ahol a dolgozó parasztság a csoportból való kilépése után sem igyekszik a vetéstervezést teljesíteni. A két községgel úgy a [Somogy] [M]egyei [T]anács [M]ezőgazdasági [O]sztályán, mint a [Kaposvári] [J]árási [T]anács [M]ezőgazdasági [O]sztályán történtek intézkedések a vetéstervezés lemaradásának pótlására. Folyt a községben népnevelő munka, azonban a vetés továbbra is igen lassú ütemben halad.

A vetés lemaradását mutatja a [C]urgói járásban Porrog és Iháros [sic!] községek, ahol a termelőszövetkezeti csoportok feloszlottak, a bizottság a földet szét akarta mérni, amit a dolgozó parasztok nem fogadtak el.

A [S]iófoki járásban a [K]oppányvölgyi [T]ermelőszövetkezetnél van lemaradás az őszi vetéstervezés területén. Itt a tagság között nincs meg a kellő megértés, többször veszekednek, pl. Tabak György csoporttag bejelentette kilépését, már dolgozni sem ment. A tagság úgy tekintette, mint aki már nem csoporttag és így a halászat alkalmával a halból jutalékot nem kapott. Ezért veszekedett és szidta a becsületesen dolgozó csoporttagokat.

Hasonló a helyzet Kánya községben, ahol Johan Józsefné term[elő]csoportból kilépett középparaszt asszony többször agitált a bentmaradt [sic!] tagok között, hogy lépjenek ki a csoportból.

A [B]ábonymegyeri „Petőfi” [T]erm[elő]szövetkezetnél a kilépő tagok egyáltalán nem mennek dolgozni. Így a csoport 182 kh. búzavetését még nem teljesítették.

A [B]arcsi járás területén, Drávaszentes községben a termelőszövetkezetből tömeges kizárás történt, amely a szövetkezet demokráciáját megsértette. A községi tanácselnök, Sztranyák István és a termelőszövetkezet elnöke, Sipos István kezdeményezésére 20 tagot kizártak a csoportból, akik között többen voltak olyanok, mint aki legjobb munkát végzett a csoportban és a legtöbb munkaegységet teljesített[e]. Pl. Nagy Ági (Nók) János 600 munkaegységet teljesített. Kizárásának oka, hogy a vezetőség felé többször bírálatot mondott, úgy szintén a tanácselnöknek is megmondta, hogy több esetben önkényeskedik.

Sipos István tsz-elnök a felszabadulás előtt községi bíró volt. Sztranyák István tanácselnök a felszabadulás előtt a nyilas pártnak volt tagja. A két elnök önkényeskedése a csoport munkáját teljesen visszavetette, 16-án és 17-én a tagság nem ment munkára, jelenleg sem dolgozik a tagság rendesen. A csoport kukoricabetakarítás[a] mindössze 23 %-ra, a vetése 62 %-ra van teljesítve. Az ügy jelentve lett a járási pártbizottságnak és a járási tanácsnak, azok semmi intézkedést nem tettek.

Az önkényeskedés jelei mutatkoznak meg a kastélyosdombói termelőszövetkezetben is, ahol az elnök durván bánik a tagsággal. A csoportban többen hangoztatják, hogy [ha] az elnök a magatartásán nem változtat, kilépnek. Így nyilatkozott Gyulai Sándor tszcs-tag, akit megfenyegetett a csoport elnöke. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

5. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1953. december 7.

[...] A zárszámadások során tapasztalható, hogy olyan tagok, akik már kérték a csoportból való kilépésüket, ismét visszalépnek a csoportba, így a legnagyobb számú visszalépés a patalomi termelőszövetkezetnél volt, ahol 19 család 34 taggal lépett vissza a csoportba.

[...]

A [N]agykorpádi „Béke” [T]erm[elő]szövetkezetben a zárszámadás során kedvező eredmény mutatkozott a tagság részére, ahol munkaegységként 9.60 f[o]r[in]t. esett. Ezen felül rendesen jutott a mezőgazdasági termékekből is az elosztás során. Az eredmény hatására a tagság körében a közös gazdálkodással szemben jó hangulat volt.

Tilinger Ferenc a csoport állatgondozója a jutalékosztás után kijelentette, hogy ezelőtt még két héttel nem hitte, hogy a csoport a zárszámadás során ilyen bőséges jutalékokat fog osztani. Most már látja, hogy a kormány nemcsak ígér, hanem meg is ad minden kedvezményt a termelőszövetkezeti tagoknak. A jövő évben arra fog törekedni, hogy még nagyobb jövedelemhez jussanak a csoporttagok.

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

6. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. január 3.

[...] A [N]agyatádi járásban több községben tapasztalható, hogy a [k]ormány rendeletének megjelenése óta a termelőszövetkezetből kilépett tagok foglalkoznak a

csoportba való visszalépéssel. Kasza Ferencné csökölyi lakos, pártonkívüli középparaszt asszony, aki a termelőcsoportból kilépett, arról beszélt, hogy a férje és közöttük nincs meg a megértés, mindketten egymást hibáztatják, hogy a csoportból kilépett. A kilépésüket az váltotta ki, hogy sokan jártak a lakásukra és így befolyásolták őket, de ezt már megbánták.

Horváth Imre p[árton]k[ívüli]., középparaszt, volt tszcs-tag, taranyi lakos pedig arról beszélt a dolgozóparasztok [sic!] között, hogy a kormány rendelete lényegesen megjavítja a parasztság helyzetét, igaz, hogy tavaly tönkrementünk, de az idén már a termelőszövetkezeteknek lényegesen jobb lesz. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

7. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. január 23.

[...] Az elmúlt hét folyamán a megyében tapasztalható volt, hogy a kilépett term[elő]szövetkezeti tagok a zárszámadásnál ért sérelmeik kiegyenlítését fokozottabban követelik a felsőbb szervektől. Ez megmutatja, hogy a zárszámadások nem a kormány rendelkezései szerint folytak a megyében, és igen sok panasz merült fel, amelyek jogosak a kilépő tagok részéről, de ugyancsak több termelőszövetkezetben is panasz merült fel a tagság részéről a zárszámadással kapcsolatban.

A legkirívóbb eset a kilépett tszcs tagok, illetve kizárt tszcs tagok részéről Igal községben fordult elő, ahol a kizárt tagságot nem a munkaegység alapján elégítették ki a zárszámadáskor, hanem csak minimális jutalomkiosztásban részesítették, amely nagy elégedetlenséget okozott a dolgozó parasztok között. Itt a zárszámadásnál nem vették egyáltalán figyelembe a kormány idevonatkozó rendelkezéseit. A csoport Alkotmány néven 1950. aug[usztus]. 20-án alakult 296 kh földdel és 10 taggal. A 10 tag közül csak 3-4 dolgozott. A csoportba belépett a községi párt[t]itkár, Tálasi József, a községi tanácselnök, Fehér István és Szagány József mezőőr, akik fiksz [sic!] fizetéssel rendelkeztek és a csoportban egyáltalán nem dolgoztak. A csoport ennek folytán 330.000 [forint] deficittel zárt 1952-ben. Ekkor a községi párt[t]itkár és tanácselnök a csoport taglétszámának felszaporítását tűzte ki célul, és kidoboltatták a községben, hogy a község szocialista községgé lett nyilvánítva, így a dolgozó parasztok lépjenek a termelőszövetkezetbe. A csoport 46 taggal szaporodott. Majd a kormányprogram megjelenése után, 1953 novemberében a csoportból 28 tag a rossz vezetés miatt kérte a kilépését, majd gyűlést hívtak össze, és a megmaradt 28 tag a kilépésüket kérő tagokat kizárták [sic!]. Így a zárszámadásnál a kizárt tagokat mint ellenséges személyt kezelték és a rendeletben biztosított jogaikat nem vették figyelembe. Nem kapták meg a munkaegységre járó jutalékot, nem számolták el a bevitt állataikat és ingóságai[k]nak értékét, ezzel szemben magas összegekkel terhelték meg. Jellemző, hogy a kilépett 28 tag a csoport legjobban dolgozó részét fogja össze, akik a legtöbb munkaegységet teljesítették. 350 munkaegységtől 400 munkaegységig, összesen 6616 munkaegységet teljesítettek. Ezzel szemben a bentmaradt [sic!] tagok összes munkaegysége 1953. január végéig 5423 munkaegységet tesz ki. A csoporttag az egész családjával együtt [19]53-ban 100 munkaegységet teljesített, aki a közgyűlésen a legnagyobb hangot adta a kizárt tagok felé. Maga a csoport elnöke, Lotcz Pál büntetett előéletű, a felszabadulás előtt 160 pincebetörése volt, amiért büntetést is töltött. Ez ellen volt a kizárt csoporttagoknak a legnagyobb kifogása. Jelenleg is lelkiismeretlenül kezeli a tszcs vagyonát, a közös állományból 1 d[a]r[a]b. 60 kg hízót a tagság megkérdezése nélkül saját háztáji gazdálkodására elvitt. Pintér János volt tszcs-tag pedig elmondja, hogy az elnök állandóan lopkodja a csoport vagyonát. Az ősz folyamán 2 kocsi lucernát vitt saját lakására. Ezért a tagság állandóan zúgolódik.

A fenti ügyben f[olyó]. hó 19-én a kizárt csoporttagok közül 15 dolgozóparaszt [sic!] kereste fel a megyei tanács tszcs-csoport[jának] vezető[jé]t, panaszait elmondták, a tanácstól a községbe kiszálltak, és megállapították, hogy a kizárt tagok sérelme indokolt, és megtették a szükséges intézkedést. Az intézkedés hatására a kizárt tagok elhatározták, hogy egy új termelőszövetkezetet fognak alakítani a községben, az intézkedésre jó hangulat volt tapasztalható.

A kilépő tagok részéről Bolhás községben is panasz merült fel, ahol a föld birtokba adása még mindig nem történt meg. Itt a kilépő tagok ragaszkodnak saját földjükhez, amit a [F]öldrendező [B]izottság nem tud biztosítani, mert meg kellene mozgatni a mostani termelőszövetkezet és állami gazdaság földterületét is. Itt a megegyezésre komolyabb intézkedés még nem történt. Somogybükkösd községben a kilépő volt csoporttagok új zárszámadást követelnek, azt hangoztatják, hogy a zárszámadás nem volt igazságos, mert nem a rendelet alapján hajtották végre.

A [C]surgói „Újélet” [sic!] [T]erm[elő]szövetkezetből kilépett tagok földjeiknek kiadását most harmad[ik] esetben intézi a bizottság, de még mindig nem rendeződött. Ilyen eset a [C]surgói járás területén több helyen előfordult, pl. Ihárosberényi [sic!] „Kossuth” [T]erm[elő]szövetkezetnél még mindig nem tudják a kilépett tagok, hogy a földet hol fogják megkapni. Ebben a járásban tapasztalható, hogy a kilépett tagokra igyekeznek a terheket áthárítani.

Somogyaszaló községben a „Március 15.” [T]erm[elő]szövetkezet tagsága kifogásolja a járási tanács által készített zárszámadást, mely nem a rendelkezés szerint történt. A tagság kifogása az ellen volt, hogy a közgyűlésen 1953. okt[óber]. 10-én készült zárszámadási jegyzőkönyvet nem olvasták fel, ez azért történt meg, mert a csoport felbomlott, majd utána ismét egy hét múlva megalakult, a bizottság úgy kezelte őket, mint kilépett tagokat.

[...]

Ihárosberény [sic!] községben lévő „Bástya” [T]erm[elő]szövetkezet jan[uár]. 18-án este gyűlést tartott, a gyűlésen a tagok azt hangoztatták, hogy a csoportot fel kell oszlatni. A csoportban a munkafegyelem rossz, a csoport elnöke nem támogatja a tagságot, szükség esetén nem bocsátja a rendelkezésükre a csoport fogatait, ha azok szükséges háztáji munkát akarnak végezni.

[...]

A kulákság részéről tapasztalható szórványosan, hogy a községi tanácsnál követeléssel lépnek fel, és ott hivatkoznak az új kormányprogramra és követelik vissza a jogosan eltranszferált holmijaikat. Toponár községben Kula Józsefné kulák asszony bement a tanácselnökhöz és követelte, hogy 1953-ban betranszferált tűzhelyét a tanácselnök adja vissza. A tanácselnök megmagyarázta, hogy a hivatalos eljárás folyamán értékesítették, visszaadni nem tudja. A kulák asszony megverte a tanácselnök előtt az asztalt, és azt mondta, hogy ő vissza fogja törvényes úton követelni a tűzhelyet. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

8. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. január 29.

[...] A termelőszövetkezetek vonalán általában tapasztalható, hogy több helyen a tagság között a csoportból való kilépésről beszélnek. Ez a jelenség január 9-én a Szabadnépben [sic!] megjelent vezércikk óta tapasztalható, több tag felvetette, hogy az egyéni

gazdálkodás biztosítva van, és a kilépő tagokkal nem lehet úgy elbánni, mint ahogy egyes csoport vezetőségei a terheket rárótták a kilépő tagokra, ezzel visszakényszerítették [őket] a termelőszövetkezetbe.

A tapasztalat szerint a kilépő tagok a legtöbb esetben a vezetőség munkájával nincsenek megelégedve, és az igazságtalan jutalékelosztással. Pl. Ihárosberényi [sic!] „Bástya” [T]erm[elő]szövetkezetbe az elmúlt hét folyamán 16 tag adta be a kilépési nyilatkozatát, ez abból adódott, hogy a községi tanácselnök, Nagy Lajos azt a hírt terjesztette el a tagság között, hogy március 31-ig újból ki lehet lépni a termelőcsoportból. A tagság általában itt hivatkozik a január hó 9-én megjelent Szabadnép [sic!] vezércikkére. A fenti csoportból való kilépéssel kapcsolatban értesítve lett a járási tanács mezőgazdasági osztályvezetője, aki azonnal kiment a termelőcsoportba, hogy a kilépési hangulatot tisztázza. A tanácselnökkel kapcsolatban intézkedés még nem történt.

A kilépési hangulat a vízvári termelőszövetkezet tagsága között is megmutatkozik, hol január 26-án 20 csoporttag ment be a tanácshoz és kérte a csoportból való kilépésének engedélyezését. A kilépésüket kérő tagok felvetették, hogy ők már 1953. őszi folyamán is ki akartak lépni a csoportból, csak a községi párt[ti]tár, Varga János azzal fenyegette meg őket, hogyha a csoportból kilépnek, elviteti őket, de ezt a jan[uár]. 9[-i] Szabadnép [sic!] megcáfolta, és ők most ki akarnak lépni a csoportból, egyénileg akarnak gazdálkodni, mert erre a kormány a lehetőséget megadja.

A [K]aposvári járáshoz tartozó Ráksi községben a termelőszövetkezet tagsága a vezetőség politikai múltjával nincs megelégedve, akik a felszabadulás előtt a [V]olksbundnak voltak tagjai, ebből a csoportból 2 tag kérte az elmúlt év folyamán a kilépését. A kilépésüket azzal indokolták, hogy a vezetőség, maga az elnök, Valter János is a [V]olksbundnak volt tagja és nem képviselik a tagság ügyeit.

A tszcs rossz vezetésénél kell még megemlíteni a [S]zuloki „Kossuth” [T]erm[elő]szövetkezet vezetőségének munkáját, ahol Nagy Ferenc, a csoport elnöke a csoport tulajdonát képező kitermelt fát nem a tagság között osztotta arányosan és igazságosan szét, hanem igyekezett a rokonait kielégíteni és a fának egy részét pedig a saját lakására szállítani. Ez a tagság között nagy elégedetlenséget okozott.

Az elmúlt hét folyamán még több községben volt tapasztalható, hogy a termelőszövetkezetből kilépett tagok részére nem mérték ki a földeket, ezért nem tudják a tavaszi mezőgazdasági munkát előkészíteni, a trágyázás, a vetés beütemezését, ezért több dolgozó paraszt a tanácsok felé követelésekkel mennek és elégedetlenek a huzavona intézkedés miatt.

Pl. Zákány községben az „Alkotmány” [T]erm[elő]szövetkezetből kilépett tagok részére, valamint a [C]surgói „Újélet” [sic!] [T]erm[elő]szövetkezetből kilépett tagok részére nem adták meg a munkaegységek után megjáró juttatást, pl. a cukorrépatermés után járó cukrot, ez igen nagy elégedetlenséget keltett a kilépő tagok között. A [Z]ákányi „Alkotmány” [C]soport jelenlegi tagjai arról beszélnek a kilépő tagok között, hogy az adósságot, amit a csoporttól rájuk kiszabtak, nem fogják tudni kifizetni, ez vissza fogja kényszeríteni őket a csoportba. A [C]surgói „Újélet” [sic!] [T]erm[elő]szövetkezet vezetősége pedig olyan álláspontra helyezkedett, hogy a kilépő tagokat nem veszi vissza.

[...]

A kulákok tevékenységével kapcsolatosan az elmúlt hét folyamán tapasztalható volt, hogy a kulákok szabadnak érzik magukat és mindig több követeléssel lépnek fel a községi tanácsoknál. A követeléseikben a földjeik visszaszerzését tűzték ki célul, megjelennek a tanácsházán és olyan kéréssel fordulnak a tanácselnök felé, hogy az államnak felajánlott földjeiket hogyan kaphatnák vissza. Pl. Szentá községben Zakócs

Ferenc kulák bement a tanácsházhoz és kérte, hogy az államnak felajánlott földjét adják vissza. Még olyan kéréssel is fordult a tanács felé, hogy biztosítsanak neki állami kölcsönt a jószágok beszerzésére. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

9. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. április

[...] A tavaszi mezőgazdasági munkával kapcsolatosan a megyében több helyen vannak hiányosságok, de ez nem általános. Pl. van olyan község, ahol még nem rendezték a termelőszövetkezetből kilépett tagok földkiadását, ez különösen a [T]abi járás területén tapasztalható. Konkrétan Som községben, ahol a kilépett tagok a mai napig sem kapták meg a részükre járó földterületet. Itt a felelősség a Földrendező Bizottságot és a községi tanácsot terheli, aki nem tett hatékony intézkedést a kilépett tagok földjeinek kijelölésére. Itt a dolgozó parasztok elégedetlenek és hátráltatva vannak a tavaszi mezőgazdasági munka határidőre való elvégzésében. [...]

A [P]usztaszemesi „József Attila” [T]ermelőszövetkezet tagsága között kedvezőtlen a hangulat a tavaszi mezőgazdasági munkával kapcsolatban. A csoport az elmúlt hét folyamán egy felosztatási kérvényt adott be a járási tanácshoz, annak egy példányát a minisztériumba küldte, melyben kérték, hogy a csoportot oszlassák fel. A kérésüket azzal indokolták, hogy a csoportnak a földterülete igen nagy, azt szakszerűen megművelni nem tudják. A községi és járási tanács arra intézkedést nem tett, hogy a csoport földjét a tagsághoz arányosan csökkentse, vagy hogy a csoport felesleges földjét hasznosítsa. Az ügyben a járási tanács a járási pártbizottsággal együtt kiszállt és az ügyet most vizsgálja. A mezőgazdasági munka nem megy.

A mezőgazdasági munkák sikeres menetét a kulákság igyekszik akadályozni. Tapasztalható, hogy különböző jogtalan követelésekkel lépnek fel, amely követelések elsősorban a termelőszövetkezetek felé irányulnak. Visszakövetelnek házat, földet, szőlőt és egyén gazdasági felszerelést. Emellett különböző rémhíreket terjesztenek, rendszerváltozásról beszélnek. Vannak esetek, hogy megtévesztett dolgozó parasztok vagy középparasztok a befolyásuk alá kerülnek.

Tapasztalható az is, hogy a kulákok a tavaszi vetéskötelezettségüknek nem tesznek eleget.

[...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

10. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. április 23.

[...] A termelőszövetkezetekben általában a munka kielégítő. A csoportok igyekeznek a vetésterveket teljesíteni, azonban olyan csoportok, ahol a vezetőség munkájában van hiányosság, nem szervezik jól a munkát, nem fogják össze jól a tagságot és ezáltal a tagság között elégedetlenség üti fel a fejét, s vannak egyes tagok, akik a csoportból ki akarnak lépni. A kilépési szándékokat úgy vetik fel, hogy beadják a kilépési nyilatkozatot, így az őszi folyamán a 6 hónap leteltével, a mezőgazdasági év végén a csoportból kiléphetnek.

A Siófok-i [sic!] járáshoz tartozó Ádánd községben működő „Petőfi” [T]ermelőszövetkezetben az elmúlt hét folyamán 15 tag adta be kilépési nyilatkozatát. A kilépni szándékozó tagok úgy nyilatkoznak, hogy a csoportnak nagy a földterülete, kevés a munkaereje és nem tudják kellően megművelni, így a jövedelmük is kevés lesz. Így nyilatkozott Varjas Kéri János pártonkívüli tszcs tag és Tóth Mihály pártonkívüli tszcs tag. A kilépéssel kapcsolatosan vizsgálatot tartottunk, és megállapítottuk, hogy a termelőcsoport istál[!]ója a községi pap udvarában van, így a pap naponként beszél a csoport[t]agokkal. Ez jellemző arra, hogy a kilépő tagok között többen vannak olyan személyek, akik a katolikus pappal kapcsolatban állnak. A csoporttagok között felvetődik az a kérdés is, hogy a csoport elnöke, Kisdeák József önhatalmúlag rendelkezik. A megállapítás szerint az elnök a csoport fejlesztését tűzte ki célul, a hiba ott van, hogy a beruházás a csoporttagok munkaegységét is érinti.

Kilépési szándék a csoporttagok között a Tab-i [sic!] járáshoz tartozó Somogydöröcske és Som községben lévő termelőszövetkezetnél is fennáll, ahol szintén sok a földterület és kevés a munkaerő. A csoportnak még 40 kh. csutaszára nincs levágva és nem is tudnak hozzá munkaerőt biztosítani. A csoportban a tagok munkához való viszonya rossz, előfordul, [hogy] több napon keresztül nem dolgoznak a tagok.

A Fonyód-i [sic!] járáshoz tartozó Látrány-i [sic!] termelőszövetkezetből 11 tag kérte a kilépését. Ugyancsak a Somogyvári „Dózsa” [T]ermelőszövetkezetből és az [ö]reglaki termelőszövetkezetből 1 tag kérte a kilépését. Kilépésüket azzal indokolták, hogy a csoportban rossz a munkafegyelem, több termelőszövetkezeti tag részegeskedik és a csoport vagyonát lopják.

A termelőszövetkezeti tagok fő problémája egy-két helyen a megye területén még fennáll. Pl. a Barcs-i [sic!] járáshoz tartozó Tótújfalu községben 25 kh. földet nem tud a [t]anács kiadni a kilépő tagoknak.

A Csurgói járás területéhez tartozó Csurgónagymarton községben több kilépett termelőszövetkezeti tag a mai napig sem tudja, hol kapja meg a földjét, így a tavaszi munkát nem tudja végezni.

Ugyanez a helyzet Iharosberényben, ahol maga a tanácselnök képtelen a föld kimérését intézni.

[...]

Törökkoppány községben több kulák jelentkezett a tanácsnál és kérte vissza a leadott földjét és gazdasági felszerelését. Megszólították a termelőszövetkezetek vezetőit, és úgy nyilatkoztak, hogy a tsz vezetősége úgy a földet, mint egyéb ingóságait adja vissza, mert ha nem adják vissza, a bíróságon keresztül úgyszólván vissza fogják kapni. Így nyilatkozott Németh Pál kulák, akinek a lakásában van a termelőszövetkezet elhelyezve. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

11. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. május 14.

[...] A termelőszövetkezetek vonalán a munkálatok általában jól folynak. Vannak azonban egyes csoportok szórványosan a megyében, ahol a tagság közül kérték a kilépésüket. Tapasztalható, hogy a kilépésüket kérő tagok mind olyan személyek, akik nem tekintik a termelőszövetkezeti munkát egyéni keresetnek, létfenntartásnak, mert vagy a férj, vagy az asszony üzemben dolgozik. Kétlaki életet élnek. És van egy másik réteg, aki az

öregségre hivatkozik, és azért kíván kilépni a csoportból. Pl. a [C]surgói járáshoz tartozó Gyékényes-i [sic!] Győzelem [T]sz-ből az elmúlt hét folyamán 6 tag adta be kilépési nyilatkozatát. Itt a kilépő tagok közül Pálfi József 8 holdas pártonkívüli Gyékényes-i [sic!] lakos kilépését azzal indokolta, hogy öreg, dolgozni nem tud. Ugyanebben a csoportban Dózsa Józsefné p[árton]k[ívüli]., vagyontalan csoporttag arra hivatkozott, hogy őtet a férje, aki üzemben dolgozik, nem engedi tovább dolgozni a csoportban.

Súlyosabb a helyzet a Csurgói „Kossuth” [T]ermelőszövetkezetnél, ahol az elmúlt hét folyamán 22 tag adta be a kilépési nyilatkozatot. Itt a tagság között általános az elégedetlenség. A tagság nem ért egyet a csoportot ért földrendezéssel, az ősz folyamán a csoport jó földjét elvették, rosszat adtak helyette. Ennek a csoportnak semmiféle gazdasági épülete nincs, e miatt nem tudnak tervszerű gazdálkodást folytatni. A csoport ügyével a [Csurgói] Járási Tanács Mezőgazdasági [O]sztálya foglalkozik, és a csoporttagokat megnyugtatták, hogy a gazdasági év befejezésével visszakapják a jóminőségű [sic!] földterületüket és gazdasági épületet is kapnak.

A Barcs-i [sic!] járáshoz tartozó Darányi „Győzelem” [T]sz-ben 11 tag adta be a kilépési nyilatkozatát, majd a [Barcsi] [J]árás [T]anács [M]ezőgazdasági [O]sztálya a kilépő tagokkal foglalkozott, s így 2-en visszakérték a beadott kilépési nyilatkozatot.

Hasonló a helyzet a [v]ízvári termelőszövetkezetnél, ahol 12 kilépő tag közül 5-en kérték vissza a kilépési nyilatkozatot. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

12. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954

[...] Nagyobb hiányos[s]ágok inkább[b] a termelőszövetkezeteknél nyilvánulnak meg olyan formában, hogy nem sokat törődnek az aratási és cséplési munkák[k]al, ilyen pl. a [S]omogyaszlói „Latinka” [T]sz, ahol még jelenleg 200 kh búza, valamint 22 kh rozs aratni való van, ennek oka az, hogy a termelőszövetkezet nagy földterülettel rendelkezik és a munkaerő meg kevés hozzá, természetes, hogy a munkamegszervezés körül is vannak problémák ebben a tsz-ben, ami abból adódik, hogy a tsz elnöke, Vili Lajos nem törődik a közös gazdálkodással, több esetben a tsz-tagság összemegy reggel, hogy a munkahelyre elosszák őket, azonban a tsz elnökét nem találják, így naponta csak c[ir]ca 7-8 órát dolgoznak. Nagyobb hiba az, hogy minden tsz-tagnak nagyobb területe van a háztáji gazdaságban a megengedettnél és ez is leköti a munkaerőt.

[...]

A [K]apolyi „Szabadság” [T]sz elnöke a tsz vezetését nagyon elhanyagolja, és azt a kijelentést tette, mivel szekta tag, hogy inkább a növénytermesztés, illetve növényápolás maradjon el, minthogy ő egy szombaton ne menjen el a templomba, vasárnap meg azért nem dolgoznak, mert akkor a tagság másik felének van ünnepe, ugyan ennél [sic!] a tsz-nél júl[ius] 3-án megkezdték az árpa aratás[á]t és jelenleg sem végezték be, ennek oka az, hogy a tsz vezetősége nem szereti a gépi erőt, idegenkedik tőle és a tsz elnöke Bálványos községbe akarta átküldeni a kombájnt, de a [T]abi [J]árás [T]anács intézkedésére a gép csak ott maradt tovább.

[...]

Ellenséges megnyilvánulás mutatkozik egyes tsz-eknél is, pld. Iharosberény községben, ahol Horváth Sándor és Bartók József egyéni gazdák a tsz ellen felytenek [sic!] ki ellenséges agitációt és igyekeznek megvenni a tsz tagjait, azt híresztelik, hogy nem

segítség kell a tsz-nek, hanem fel kell oszlatni, mert az egyéni gazdákat előbbutóbb [sic!] oda toborozzák, ha idelyében [sic!] nem oszlassák [sic!] fel.

A [T]oponári „Békegalamb” [T]sz. brigádvezetőjét Rafajsz nevezetű volt korcsmáros megverte és azzal fenyegette, „hogy a ti időtök lejárt és mast [sic!] mi jövünk”. Ugyancsak a tsz ellen izgat Horváth Lajos volt tanácselnök, Molnár József tsz-tag, aki a tsz felbomlását kezdi híresztelni és azon dolgozik, hogy az minnél [sic!] előbb felbomoljon, erre agitál minden tagot, hogy oszlas[s]ák fel. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

13. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. szeptember 10.

[...] A tsz-ekkel kapcsolatosan az elmúlt hét folyamán érdeklődés mutatkozott a dolgozó parasztek között, szórványosan történtek belépések. A belépések azokon a helyeken történtek, ahol a termelőségvetkezetek jól dolgoztak. Pl. a Balatonkilliti [sic!] „Rákóczi” [T]sz-be két egyénileg dolgozó paraszt kérte a felvételét, Bognár József 1 holdas dolgozó paraszt és Baranyai József dolgozó paraszt. Ugyancsak Balatonkilliti [sic!] községben a „Dózsa” [T]sz-be lépett be Törnyei Elek alkalmi munkás. A Jut-i [sic!] „Alkotmány” [T]sz-be pedig Bárdi József alkalmi munkás lépett be.

A Csurgó-i [sic!] járás területén a Somogybükkösd-i [sic!] „Szabad Föld” [T]sz-be f[olyó]. hó 7-én megtartott taggyűlésen két család 4 taggal lépett be. Ugyancsak a Csurgó-i [sic!] „Új Élet” [T]sz-ben 7-én tartottak taggyűlést, melyen 3 új tag lépett be a csoportba.

A [N]agyatádi járás területén több csoportnál volt jelentkező a belépésre. Pl. a Háromfa-i [sic!] „Béke” [T]sz-ben 4 dolgozó paraszt kérte a felvételét, a Fülecspusztai „Kossuth” [T]sz-be 8 dolgozó paraszt lépett be, a Szabási „Új [B]arázda” [T]sz-ben két fő és a Nagykorpádi „Béke” [T]sz-ben 2 dolgozó paraszt kérte felvételét.

A szórványos belépések mellett továbbra is fennáll több tsz-nél a kilépési hangulat. A kilépést különböző elégedetlenséggel indokolják a tagok, legtöbb helyen a vezetőség nemtörődömségéből és a nézeteltérésekből kifolyólag akarnak kilépni a tagok. Pl. a Balatonszemes-i [sic!] „Dózsa” [T]sz-ből Treckó Józsefné kérte a kilépését. Kijelentette, hogy ő olyan csoportban nem lesz, ahol a vezetőség lopja a közös vagyont.

A Vése-i [sic!] „Alkotmány” [T]sz-ből többen ki akarnak lépni. Jelenleg is a csoport több tagja kulákokhoz jár napszámba. A csoport párttitkár[ának] felesége, Tizler Istvánné tett olyan megjegyzést, hogy az ősz folyamán ők maguk is kilépnek a csoportból. Hasonló kijelentést tett Vajda István csoporttag, aki az ősz folyamán ki akar lépni a csoportból.

Gadács községben már többen vásároltak lovat a csoport tagjai, akik az ősz folyamán ki akarnak lépni.

A Csurgó-i [sic!] „Kossuth” [T]sz-ben f[olyó]. hó 7-én tartottak taggyűlést, ahol 5 kilépőnek tárgyalták az ügyét. A kilépők ügyében a csoport nem döntött.

A Bakháza-i [sic!] „Petőfi” [T]sz-nél Madarász Ferenc tsz-elnök nem törődik a csoporttal, mely abból adódik, hogy az elnök a községi terményfelvásárló is. A tagság között kilépési hangulat van, ugyanez a helyzet az Ötvöskónyi „Vörös Csillag” [T]ermelőségvetkezetenél, ahol az elmúlt hét folyamán 4 család jelentette be kilépését. Ebben a csoportban a rokoni kapcsolatok akadályozzák az egészséges vezetést.

A Szabás-i [sic!] „Búzakalász” [T]sz-ben 4 személy adta be kilépési kérelmét. Itt a kilépők azt az indokot hozták fel, hogy kevés a háztáji gazdálkodásban lévő föld, a csoport pedig a megélhetést nem tudja biztosítani. Itt a kilépők között van Horváth István tag, kinek a lánya a [m]egyei [p]ártbizottságban dolgozik.

A kulákság tevékenysége megmutatkozik a termelőszövetkezetek vonalán a beadás ellen[i] és az adófizetés elleni agitációban. Ordacsehi községben Gazdag Lajos kulák arról beszélt a községbe[n], hogy a nagyüzemi gazdálkodást meg fogják szüntetni, a földjeiket a kulákok visszakapják, megjegyezte, hogy a nagyüzemi gazdálkodás nem vált be, ezért kénytelen az állam az egyéni gazdák termelésére támaszkodni. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

14. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954

[...] Termelőszövetkezeteinkben általában a múlt hetihez viszonyítva a belépni szándékozók nagyobb számban jelentkeztek a jó tsz-ekben. A jobb eredményeket elért tsz-ek nyílt közgyűlést tartottak, hol beszámoltak a tsz-ek eredményeiről, és a kívülálló dolgozó parasztok, akik ezen a gyűlésen részt vettek, többen azonnal kérték belépésüket.

A B[alaton]kiliti „Dózsa” [T]sz-ben, ahol jó eredményeket értek el az 1953-as mezőgazdasági évben, két motorkerékpárt 10 %-os kedvezménnyel adtak és 50 pár bakancsot 15 %-os kedvezménnyel osztottak szét a jó munkát végző tsz-tagok között. Az elmúlt héten ebben a tsz-[b]en ismételten jelentkezett Kocor József egyénileg dolgozó paraszt tsz-tagnak.

A Sófok-i [sic!] járásban az Ádánd-i [sic!] „Petőfi” [T]sz-nél, ahol szintén jó eredményeket értek el, az a 16 tag, aki a tavasszal beadta kilépését írásban, a hét folyamán visszakérte, és újabb 4 család bejelentette, hogy zárszámadás után be szeretne lépni a „Petőfi” [T]sz-be.

A Marcali járásban, ahol a Böhönye-i [sic!] „Szabadság” [T]sz-ben elég laza volt a munkafegyelem, javulás mutatkozik. Eredményeik mutatkoznak, s éppen ezért a múlt évben kilépett tagok közül sokan vissza akarnak lépni. A kilépett tagoknak 200 munkaegységük volt tavaly, így a vezetőség úgy döntött, hogy nem veszi vissza őket a tsz-be, mel[í]yvel a tsz-tagok nem értenek egyet.

A [v]ése-i [sic!] tsz-ben a munkafegyelem jó, eredményeik jónak mutatkoznak, a közös munkából az asszonyok is kiveszik a részüket, így a csoportba már is két személy jelentkezett belépésre.

Az eredmények mellett komoly hiányosságok tapasztalhatók megyénk tsz-[ei]ben. Egyes tsz-ekben nagy a nemtörődömség, laza a fegyelem, melyet a kívülálló dolgozó parasztok is látnak és elmegy a kedvük a közös gazdálkodástól.

[...]

Hiba van egyes tsz-vezetők magatartásában, egyes tsz-vezetők, visszaélve vezető funkciójukkal, durván bánnak a dolgozókkal, ledorongolják őket, melynek következtében a dolgozók tömegesen adják be kilépési nyilatkozatukat.

Pl. a Bedegkér-i [sic!] „Vörös Zászló” [T]sz-ben a tsz-elnök, Takács Mihály durván bánik a tsz-tagokkal. A rozscséplésénél is durván beszélt velük, kifogásolta a cséplési munkát, így a dolgozók abba hagyták a cséplést és a kilépés gondolatával foglalkoznak. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

15. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1954. október 23.

[...] Általában a legsúlyosabb hibák a Tab-i [sic!] járás területén mutatkoznak meg a tsz-ek vonalán. [...] Továbbá a Bonnya-i [sic!] „Újélet” [sic!] [T]sz-nél, ahol az elnöknek is az a véleménye, hogy ez a meglévő tsz nem virágzó és nem biztosít megfelelő megélhetést a tsz-tagok számára. Itt úgy a tagság, mint a vezetőség saját földjeit munkálja és közös területtel keveset törődnek.

[...]

A [K]aposvári járásban a [s]zabadi tsz nagyarányú kilépésének fő okozója [...] könyvelő volt, akinek aknamunkája következtében a csoport tagságának 90 %-a beadta kilépési nyilatkozatát. [Nevezett személy] a múltban több jobboldali pártnak volt tagja és jobboldali beállítottságánál fogva beigazolódott a tsz-ellenes bomlasztó munkája. Őrizetbe vétele a hét folyamán megtörtént.

A Siófok-i [sic!] járásban a Kötcsé-i [sic!] „Előre” [T]sz-nél a vezetőség és általában a tagságnak egy része vagy kulák, vagy kulák befolyás alatt áll. A vezetőség munkáját jellemzi az önkényes vezetés és a tsz-ből a közös vagyonnak a jogtalan eltulajdonítása. Ezen tsz-ben fő hangadó volt Reichard Hendrik [sic!], aki 35 holdas kulák, volt tsz-tag, apjának szintén 55 hold földje volt, mindketten cselédek is tartottak. Reichard már 1953-ban kezdte a tsz bomlasztását és 1954. év őszén szintén agitált, de nemcsak a Kötcsé-i [sic!] „Előre” [T]sz., hanem a „Béke” [T]sz. ellen is. A hét folyamán a Siófok-i [sic!] Járási Osztály őrizetbe vette. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

16. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1955. augusztus 1.

[...] Somogymegye [sic!] területén július hónap folyamán az oszt[ály] ellenesség tevékenysége – az elmúlt hónaphoz viszonyítva – fokozódott, mely elsősorban a tsz-ek elleni izgatás, az aratás lassítása és a beszolgáltatás megakadályozása ellen irányult. A kulákság olyan rémhírekkel igyekezett az egyéni gazdák körében bizonytalanságot kelteni, hogy a július 18-án megtartott genfi értekezlet után úgyis változás lesz a népi demokráciában, és utánna [sic!] már nem kell a tsz-ekbe belépni. A dolgozó parasztság nagyobb részét ezek a rémhírek nem tudták a hatalmukba keríteni, azonban helyenként mutatkoznak olyan jelenségek – ahol fokozottabb volt az osztályellenesség propagandája –, hogy egyes dolgozó parasztokra ezek a rémhírek zavarólag hatottak, a bizonytalanság volt tapasztalható részükről.

Az osztályellenesség tsz-ellenes tevékenységét, valamint a tsz-ek szervezésével kapcsolatos KV. határozat ellen irányuló aknamunkát az alábbi események bizonyítják.

Csombárd községben Nagy József középparaszt az utcán megszólította Szabó József csombárdi lakos MDP-tagot és figyelmeztette, ha be már állni a jelenleg alakuló tsz-be,

akkor többet a falun végig nem menjen, mert agyon fogják verni. Nagy József már több esetben tett tsz-ellenes izgató kijelentéseket.

Göndöcs Béla 35 kh-as kulák, Kisgyalán községi lakos a genfi értekezlettel kapcsolatban arról beszélt baráti körében, hogy 18-a után a helyzet meg fog változni és ezért nem kell az adót sem befizetni. Hasonlóképp[en] nyilatkozott Csima János középparaszt, aki jó baráti kapcsolatban áll Göndöcs kulákkal. Csima az adófizetés és beszolgáltatás nagyarányú csökkentését várta.

Fonai Tibor, Németh Jenő ráksi kulákok igyekeznek a községben olyan hangot terjeszteni, hogy hiába tűzték ki július 15-re Ráksi község szocialista községgé való szervezését, s hiába jönnek ki a [Kaposvári] Járási Pártbizottságtól az agitátorok tsz-t szervezni – mert ők is szervezkednek. Talpas János, aki a kulákokkal baráti viszonyban van, ugyancsak tett olyan kijelentést, hogy Ráksi községben nem fogják a tsz-t megerősíteni.

Gazdag Lajos Balatonboglár Szabadság-üdülőtelepi kulák az ordacsehi szövetkezeti vendéglőben több dolgozó paraszt előtt arról beszélt, hogy július 18-án a genfi értekezlet után meg fog változni a helyzet, majd a jelenlévő Takács Árpád ordacsehi lakost megfenyegette, hogy a többi kommunistával együtt fel fogja őket akasztani.

Tóth Imre iharosberényi 30 kh-as kulák fiával együtt járta a dolgozó parasztokat, igyekezett azokat lebeszélni a tsz-be való belépésről. Naponta eljár Varga Imre iharosberényi középparaszt lakására, ahol jelen szok [sic!] lenni Varga Ferenc, Varga Sándor és Varga János középparasztok. Ezeken az összejöveteleken Tóth rendszeresen a tsz „rossz oldalairól” beszél és olyan példákat hoz fel, hogy aki belép a tsz-be, annak mindenét, még a lábását is be kell adni.

Jäger Kálmán somogyaszalói lakos, 40 kh-as kulák arról beszélt Csordás Lajos somogyaszalói középparasztnak, hogy ne álljon be a tsz-be, mert már úgysem sokáig tart ez a helyzet, de azért viszik el a gabonát is, mert a kommunisták érzik a veszüket. Ezt azzal akarta bizonyítani Csordás előtt, hogy neki „hivatalos” személytől vannak ezzel kapcsolatosan értesülései.

Musza József 4 kh-as magyaregresi kisparaszt – akinek mellékfoglalkozása fodrász – arról beszélt, hogy a KV. határozata nagyon sokat követel a dolgozó parasztságtól. Az egész országban kolhozokat akarnak létesíteni, de ez úgysem fog sikerülni, mert a parasztság nem akar kolhozokban dolgozni. Musza József szoros baráti kapcsolatot tart fenn Csendes Károly 45 kh-as és Puskás Antal 35 kh-as magyaregresi kulákokkal.

[...]

A fenti példák bizonyítják a kulákság és általában az osztályellenség fokozódó tevékenységét a [p]árt és a kormány határozatainak végrehajtása megakadályozására. A kulákság a fokozódó tevékenysége ellenére is csak helyenként tudta egyes esetekben megtéveszteni a dolgozó parasztokat tsz-ellenes propagandájával. A megye termelőszövetkezeteinek legnagyobb része nagyon jó[l] megállta a helyét, úgy aratásban, mint az egyéb munkákban.

A szövetkezetek legnagyobb részében az őszi jövedelemelosztás előreláthatólag nagy %-ot ígér. Ezeket a tényeket a dolgozó parasztság figyelemmel kísérte és jelenleg is kíséri, ami ke[d]vezően befolyásolja a dolgozó parasztság véleményét a nagyüzemi gazdálkodásról, illetve a tsz-be való belépésről. Megyénk területén nagy számban vannak olyan dolgozó parasztok, akik máris bejelentették a tsz-be való belépésüket. Vannak

olyan községek a megye területén, mint Gadács, Somogyaszaló, Somogygeszti, Kőkút, ahol a községnek 65-70 %-a tsz-tag, akiknek legnagyobb része most belépett a tsz-be.

Annak ellenére, hogy a megye dolgozó parasztsága legnagyobb része jó véleménnyel van a tsz gazdálkodásról, nagyon sokan a közös gazdálkodás útját választották. Egyes községekben azonban bizonyos fokú idegenkedés tapasztalható a dolgozó parasztok körében a tsz-be való belépést illetően. Ilyen községek Ráksi és Nagyberki községek, ahol nagyon vontatottan megy a tsz szervezése. Som községben Szalai Károly és Szabó Károly egyénileg dolgozó parasztok olyan kijelentést tettek, hogy inkább vigyék el őket, de ők akkor sem fognak a tsz-be belépni.

[...]

A megye területén általánosságban a lakosság hangulata jónak mondható, kivéve egyes helyeket, ahol az oszt[ály]. ellenség propagandája egyes dolgozó parasztokat megtéveszt, a bizonytalanságban tart esetenként. A genfi értekezlet előtt el volt terjedve a megyében, hogy az értekezlet után változás áll be a népi demokráciában. A genfi értekezlet befejezése után az értekezlet eredményeit a dolgozó parasztság nagy örömmel fogadta, s jó hangulatot váltott ki az egész megyében. Megszüntette az ingadozást azoknál a dolgozó parasztoknál, akik megtévedve esetleg kulák befolyás alá kerültek. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

17. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1955. október 3.

[...] Somogymegye [sic!] területén szeptember hónapban az osztályellenség tevékenysége a Központi Vezetőség határozatában megszabott mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatos feladatok ellen irányult. Fokozott mértékben tapasztalható a megye területén a kulákság ellenállása a tsz-szervezés vonalán. Elsősorban közép- és kisparasztok befolyásolásával igyekeznek a parasztságot visszatartani a tsz-be való belépéstől. Tapasztalható a megye területén egyes községekben az is, hogy a kulákok igyekeznek középparasztok bizalmába férközni és siránkoznak a jelenlegi „nehéz” helyzetükről, hogy ilyenformán szánalmat keltsenek maguk iránt.

A megye területén egyes községekben a kulákság között az a hír terjedt el, hogy az idősebb asszonyokat nem vonják felelősségre abban az esetben sem, ha szövetkezetteljes izgató kijelentéseket tesznek, vagy kis- és középparasztokat a tsz-be való belépésről igyekeznek lebeszélni. Ilyen hangokat lehetett hallani Iharos községben, ahol [...] 68 éves kulákasszony léggömb útján terjesztett röpcédulákat vitt kis- és középparasztok és tsz-tagok lakására, s azokat felolvasta. [Nevezett személy] egy esetben az iharosi párttitkárt az utcán megtámadta és „piszkos kommunistának” nevezte. ([Nevezett személy] ellen rendőri eljárás folyamatban.)

[...]

A megye területén a kulákság leggyakoribb módszere a tsz-ellenes kijelentések kis- és középparasztok körében. Bebesi József 27 kh-as, Vass János 32 kh-as kulákok, balatonendrédi lakosok Szolnoki Gyula és Szíjártó Pál középparasztok előtt olyan kijelentéseket tettek, hogy a tsz-be sem[m]ilyen körülmények között ne lépjenek be, mert ez úgysem vezet jóra. Vass János Szíjártónak bizalmasan említést tett arról is, hogy ő is igyekezzen dolgozó parasztokat a tsz-be való belépésről lebeszélni. Ennek hatására Szíjártó M?arity József[nek, a] Földszöv[etkezet]. boltvezetőjének kijelentette, hogy ő már volt a tsz-nek tag, de nem véletlen lépett ki 1953-ban, és többet nem is fog belépni.

Kertész Ferenc 37 holdas, Homoki Gergely 23 kh-as kulákok, balatonszabadi lakosok Vincze György, Vincze Imre és Babics Ferenc balatonszabadi lakosoknak arról beszéltek, hogy a tsz-be ne lépjenek be, mert a most megalakult „Szabadság” III. típusú tsz sem lesz életképes, mert annak az élére egy „tökkel-ütött” [sic!] megfizetett kommunista bérencet tettek, akit a dolgozó parasztok a községben nem szeretnek. (Járási osztályt utasítjuk az ügy dokumentálására.)

Mizerák Sándor kulák, kapolyi lakos arról beszélt a dolgozó parasztok előtt a községben, hogy „mi, kulákok, 1945-ben jó emberek voltunk és most ellenségnek tekintenek bennünket, de ti is így fogtok járni – mondja a kis- és középparasztoknak –, mert az elején nektek is kedveztek, de idővel olyan emberek lesztek ti is, mint mi.” Tersztenyák László plébános, mernyei lakos a dolgozók körében arról beszél, hogy várjanak még, ne lépjenek be a tsz-be, mert rövidesen meg fogják látni, hogy „változás lesz”. Ezt azzal támassza [sic!] alá, hogy Mindszentyt is szabadon bocsájtották, és ez szerinte a rendszer gyengeségét bizonyítja. [...]

A megye területén több községben a kis- és középparasztok részéről is tapasztalható tsz ellen izgató kijelentés. Ilyen esetek leginkább azoknál a kis- és középparasztoknál tapasztalhatók, akiket osztályidegen személyeknek sikerült befolyásolni, megtéveszteni.

Mester György középparaszt, gyékényesi lakos arról beszélt a községben, hogy mind bolond az, aki belép a tsz-be, mert az egyéni gazdáknak csak marad valami, de a tsz-tagokat mindentől megfosztják, cselédi sorban élnek és amit dolgoznak, azt az „aktatáskások” viszik el. [...]

Komoly mértékben árt a tsz-mozgalom egészséges fejlődésének helyenként egyes hivatalos szervek, illetve vezetők megnyilvánulása. Deák János, a [T[abi [J]árás [M]ezőgazd[asági]. [I]gazgatóságának vezetője Zala községben a tsz-szervezés megkezdésekor olyan kijelentést tett, amennyiben nem lépnek be a tsz-be, úgy egypáran ki lesznek a községből telepítve. Ez eredményezte azt, hogy a megalakult „Petőfi” Tsz kérelemmel fordult a minisztériumhoz, amelyben a feloszlás engedélyezését kérte. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

18. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1955. december 29.

[...] A termelőszövetkezetek fejlesztése terén előrehaladás mutatkozik és elég sokan léptek be a tsz-ekbe. Meg kell említeni, hogy különösen azokon a helyeken [en] számottevő a belépők száma, ahol a meglévő termelőszövetkezet évvégi [sic!] zárszámadása jó. [...]

Annak ellenére, hogy a dolgozó parasztok az elmúlt hét folyamán viszonylag elég sokan választották a közös gazdálkodás útját, tapasztalható ennek ellenkezője is. Pl. a [C]surgói járásban lévő Berzence községben, ahol már hosszabb idő óta folyik a tsz-szervezés komolyabb eredmény nélkül, Gécz Mihály berzencei lakos, egyénileg dolgozó paraszt olyan kijelentést tett, hogy ő csak akkor fog belépni a tsz-be, ha az utolsó nadrágszíját is eladja. Hiába is erőltetik, hogy lépjen be a csoportba, ő nem fog belépni, mert nem ijedős ember. Ugyancsak Berzence községben Jankovics János berzencei lakos, egyénileg dolgozó paraszt arról beszélt, hogy ő inkább átszökik a határon Jugoszláviába, semhogy belépjen a tsz-be, mert ez a legutolsó szakma, „ott csak koldus módra lehet megélni”.

[...]

Az elmúlt hét folyamán az osztályidegen személyek tevékenysége leginkább abban merült ki, hogy rémhíreket terjesztettek, tsz ellen agitáltak, sőt egyes helyeken nyíltan fenyegették a termelőszövetkezetek tagságát. Pl. Visz községben a tsz-tagság között zúgolódás támadt azért, mivel Kovács György, aki jelenleg 18 holdas középparaszt, azonban kulák családból származik, megfenyegette a tsz tagságát azért, mert a tagosítás során földjének egy része a tsz földjéhez lett betagosítva. Nevezett a betagosított földjéről a kukoricaszárat nem takarította le, s mivel a tsz igyekezett az őszi munkákat elvégezni, hogy a traktor szánthasson a földön, a tagság elment, hogy levágja a kukoricaszárat. Ekkor Kovács György a kukoricaszárt [sic!] levágó Lakos György tsz-tagot elmondta mindenféle piszkos kommunistának. [...]

[Géppel írott tisztaát, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

19. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. január 21.

[...] Az elmúlt hét folyamán a megyében a tsz-szervezés terén némi előrehaladás mutatkozik, a [C]surgói járásban lévő Inke községben 1956. január 14-én egy új tsz alakult „Új Élet” néven. A tsz-nek ezideig [sic!] 36 tagja van. Hasonlóan meg kell említeni Sávoly községet, mely a [M]arcali járásban van, ahol az elmúlt év folyamán kb. másfél hónapon keresztül folyt a tsz-szervezés, azonban ekkor komolyabb eredményeket nem tudtak elérni. A dolgozó parasztság azonban figyelemmel kísérte a községben működő tsz jó munkáját és eredményeit, és ennek következtében főleg a kisebb parasztok az utóbbi időben kezdenek a tsz felé orientálódni. [...]

A fenti eredmények ellenére tapasztalható egyes helyeken az, hogy a még ezideig [sic!] kívülálló egyénileg dolgozó parasztok ellenszenvet tanúsítanak a tsz iránt és sok esetben ellenséges kijelentéseket is tesznek ezzel kapcsolatban. Pld. Péterhida községben, ahol a tsz a zárszámadás során elég gyenge osztalékot adott a tagságnak, úgy a tsz-tagok, mint az egyénileg dolgozók között a hangulat eléggé rossz. A fentiekkel kapcsolatban Gerdelics Vince egyénileg dolgozó paraszt olyan kijelentést tett, hogy az „Alkotmány” [T]sz. a jó példa, mert a tagok nem tudták megkeresni benne a megélhetésükhöz szükséges anyagokat. Azok a tsz-tagok, akik valaha dicsőítették a tsz-t, csak érdekből beszéltek.

Szita István 6 holdas egyénileg dolgozó paraszt, [c]sákányi lakos az alábbiakat mondotta: Nem tudom, hogy miért kell olyan erőszakosan szervezni a tsz-t, mint ahogy azt Szabó Lajos vb. elnök több esetben csinálta. Többre mennének azzal, ha hagynák, hogy a parasztság győződjön meg a közös gazdálkodás előnyeiről.

[...]

A [T]abi járásban lévő Torvaj községben a községi tanácselnök, Fülöp László mindenben igyekszik akadályozni a tsz-mozgalom fejlődését. A tsz-tagokat lenézi, ezzel szemben a községben élő kulák és egyéb osztályidegen személyekkel tart fent [sic!] szoros kapcsolatot.

Egyes helyeken tapasztalható olyan jelenség, hogy maguk a tsz-tagok is a tsz ellen beszélnek, továbbá tapasztalható az is, hogy jószágállományukat nem viszik be a közösbe és a munkában nemigen vesznek részt.

Takács János egyénileg dolgozó paraszt, Inke, Rákóczi úti lakos arról beszél, hogy bár ne ál[!]na be senki ezután a tsz-be, akkor nem tudnának mit kezdeni a tagsággal, mert olyan kevesen vannak jelenleg. Én is csak azért ál[!]ok be, mivel az állami erdészettől fát loptam és a bíróság elé akarnak állítani. Mint egyénileg dolgozót, a bíróság elé

állítanak, azonban mint tsz-tagot, nem állítanak a bíróság elé, ezért én belépek, és így megúszom a dolgot. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

20. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. január 28.

[...] A tsz-fejlesztés során az elmúlt hét folyamán a megye területén némi előrehaladás mutatkozott. Pl. Csokonyavisonta községben a dolgozó parasztek egy új tsz-t akartak alakítani, azonban, mivel nem volt meg a szükséges földmennyiség, így nem tudták azt létrehozni. Azonban ezek közül a személyek közül négy család belépett a már meglévő csoportba. Annak ellenére, hogy egyes helyeken belépés tapasztalható, megmutatkozik ennek ellenkezője is. Különösen tapasztalni lehet azt, hogy azok a személyek, akik az elmúlt időben voltak már tsz-tagok és 1953-ban kiléptek a tsz-ből, arról beszélnek, hogy semmilyen körülmények között nem fognak belépni a tsz-be. Pl. Nagyszakácsi községben [...] azt a kijelentést tette, hogy „bolond lessz [sic!], aki belép a tsz-be, mert hisz a szenyéri tsz-tagoktól is mindent elraboltak és ilyenbe nem fogunk belépni, akármilyen lesz, persze csak ki kell tartani. A szenyérieknek már nincs kenyérük sem és ezeknek fel sem lehet hozni a tsz-t. Nekem ne beszéljenek róla, mert inkább a halált választom, sem hogy belépjek.”

[...]

Takács Pál kapolyi lakos, egyénileg dolgozó paraszt az alábbi kijelentést tette: „Nincs értelme annak, hogy állandóan zaklatnak bennünket a népnevelők, mert ha be akarunk lépni, nincs szükség a népnevelő munkára, úgyis belépünk, ha meg nem akarunk belépni, akkor felesleges a népnevelő munka.”

Szakály István bedegkéri lakos, pártonkívüli, egyénileg dolgozó paraszt a következőket mondotta: „Ő magától úgysem fog belépni a tsz-be, ha csak nem kényszerítik valamivel. Ugyanis ő már volt a tsz-nek tagja és nagy adóssággal lépett ki onnan. Többet nem akar adósságot fizetni.”

Cser Sándor 25 holdas kulák, teleki lakos arról beszél, hogy nem érti azt, hogy a kulákok miért nem állhatnak be a csoportba. Mert ha lehetne, ő is belépne. Azonban úgyis tudja azt, hogy a kulákokat nem veszik be, de ha mégis beveszik, akkor az összes ingó[ságát] és ingatlanát a közösbe tartják és a kulákokat kizárják a tsz-ből. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

21. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. február 20.

[...] A megye területén az elmúlt hét folyamán a tsz fejlesztése terén előrehaladás mutatkozik. Inke községben „Kossuth” néven egy I. típusú tsz alakult 27 családdal, 200 kh. földdel. A tsz tagságának elhatárolása az, hogy 1956. év őszéig mint I. típusú tsz fog működni, majd 1956 őszén III. típusúvá alakul át.

Ugyancsak Inke községben egy tsz-előkészítő bizottság alakult meg, 12 család írta alá eddig a belépési nyilatkozatot. Kilátás van arra, hogy még több család szándékozik belépni az alakulóban lévő tsz-be.

[...]

Az eredmények mellett azonban tapasztalhatók hiányosságok is a tsz-szervezés terén. Tapasztalható egyes helyeken, hogy maguk a tanács- és pártfunkcionáriusok nem követnek el mindent, hogy a tsz fejlődését elősegítsék. Továbbá ők maguk sem járnak elől jó példával. Példa erre Pogányszentpéter község, ahol Novák Sándor a községi tanács vb. elnöke arról beszél Koleda József pogányszentpéteri lakos volt nyilasnak, hogy ő inkább eladja a jószágát, minthogy bevinné a tsz-be és különben sem fog a községben megalakulni a tsz, mert ő maga sem egyezne bele abba. Nem azért építettett házat magának és nem azért vett motort, hogy a belépése után ne tudjon sehova fejlődni, mert mint tsz-tagnak erre úgysem lenne módja. Ugyancsak a fenti községben helytelenül viselkedik Kovács József MDP titkár, aki minden esetben, amikor tudomására jut, hogy a járástól népnevelők mennek ki tsz-szervezés céljából, elmegy hazulról a szőlőbe, s ott tölti el az időt, hogy ne találják otthon.

A dolgozó parasztság körében tapasztalható egyes helyeken, hogy egész ellenségesen beszélnek a tsz-ekről. Pl. a [N]agyatádi járásban lévő Lábod községben Kulcsár József, Benke Jenő és Tőreki Lajos középparasztok, lábodi lakosok arról beszélnek, hogy soha, sem[m]ilyen körülmények között nem lépnek be a tsz-be.

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

22. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. március 3.

[...] Az elmúlt hét folyamán a megye területén a termelőszövetkezetekbe szép számmal léptek be új tagok. Így pl. Bolhó községben a „Ságvári” [T]sz-be 20 család lépett be. Rinyaújlak községben 5 család választotta a közös gazdálkodás útját. Ugyancsak a [C]surgói járásba[n] lévő Inke községben egy újabb tsz megalakítása várható. A [F]onyódi járásban lévő Öreglak községben az elmúlt hét folyamán 30 család lépett be a községbe[n] működő III. típusú tsz-be. A 30 új belépő közül több mintagazda. A Marcali járásban lévő Mesztegyő községben az elmúlt hét folyamán egy III. típusú tsz alakult 48 család[dal], 56 taggal és 180 kh. földdel. Mernye községben az elmúlt hét folyamán 4 család lépett be a tsz-be.

Az eredmények mellett azonban tapasztalhatók hiányosságok is. Példa erre a Kastélyosdombó-i [sic!] „Felszabadulás” [T]sz., ahol az elmúlt hét folyamán 5 család kérte kilépésének engedélyezését. Ennek oka az, hogy Ruzsa Imre tsz-elnök, aki a [N]éphadseregnél mint politikai tiszt teljesített szolgálatot, és leszerelése után került a tsz-hez, egy személyt, aki kérelemmel fordult hozzá, megvert. A kilépő dolgozók kilépésüket azzal indokolták, hogy ilyen elnökkel nem hajlandók együtt dolgozni.

Egyes helyeken, ahol a tsz-szervezés folyik, a népnevelő munkában is elég komoly hiányosságok tapasztalhatók. [...] Hasonló jelenség tapasztalható a már fentebb említett Mesztegyő községben, ahol az elmúlt hét folyamán alakult egy tsz. A tsz tagjai nagyobb részben kisiparosokból, illetve kisparasztokból és olyan személyekből állnak, akik nem rendelkeznek földterülettel. A fenti hiányosság abból adódott, hogy a községi népnevelők a községben élő jobb módú kis- és középparasztok körében nem fejtenek ki kellő agitációs munkát. [...]

Egyes helyeken a középparasztok körében tapasztalható az, hogy ellenségesen beszélnek a tsz-tagokról, valamint a tsz-szervezésről. Pl. Pintér József inkei lakos, középparaszt arról beszélt baráti körében, hogy a községben folyó tsz-szervezéssel csak elüldözik a fiatalokat a községből. Minden olyan fiatal, akinek van esze, elmegy a vasúthoz vagy az

erdőgazdasághoz dolgozni, s így hiába alakítják meg a tsz-t a községben, nem lesz [sic!], aki megművelje a földet. [...]

Nagy Lajos nagybajomi lakos, középparaszt elmondotta, hogy őket is behívták a tsz-be való belépés miatt és olyan keresztkérdéseket adtak fel, hogy azt sem tudtam, mit feleljek rá. Majd a továbbiakban megjegyezte, hogy ezek mindent elkövetnek, hogy tsz-t alakítsanak, s a végén úgysem fog tudni senki ez alól kibújni. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

23. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. március 12.

[...] A termelőszövetkezetek fejlesztése terén egyes helyeken a parasztság körében belépés iránt való érdeklődést lehet tapasztalni. Pl. Kaposfüred községben Vörös János pártonkívüli, középparaszt, kaposfüredi lakos az elmúlt hét folyamán megtartott tanácsülésen javaslatot tett, hogy egyénileg dolgozó parasztok közösen látogassák meg a [B]arcsi „Vörös Csillag” [T]sz-t és utána alakítsanak ők a községben egy termelőszövetkezetet. Vörös János felszólalását az ott lévő dolgozó parasztok nagyobb része helyeselte és másnap 17 dolgozó paraszt jelentkezett tsz-látogatásra.

[...]

A [B]arcsi járás területén a tsz-szervezés terén némi aktivizálódás észlelhető, de egyes személyek igyekeznek ezt ellenagitációval csökkenteni. Ilyen jelenség volt észlelhető Péterhida községben, ahol Bondor Géza, a helyi tsz könyvelője felelősségre vonta a tsz-szervezőket, hogy ki adott nekik engedélyt arra, hogy házról-házra járjanak és agitálják a kívülálló személyeket a belépésre. Nevezett megjegyezte, hogy mi nem agitálunk, hanem mindenki saját meggyőződéséből ál[!]jon be a tsz-be. [...]

A kulákok részéről tapasztalható olyan jelenség, hogy igyekeznek a termelőszövetkezetekbe beférkőzni és ott a vezetőség, valamint a tagság bizalmát megnyerni. Példa erre a [M]agyaregresi „Petőfi” [T]sz., ahol két kulák mint tsz-tag szerepel, név szerint Juttai Vilmos 26 holdas és Kozári József 32 holdas kulák. Kuttainál tapasztalható, hogy állandóan arra törekszik, hogy a tsz vezetőségét, valamint az alapszervezeti párt[t]itkárt befolyásolja. Ezen célját részben el is érte, ami megállapítható abból, hogy Fircsa József MDP titkár rendszeresen eljár [nevezett személy] pincéjébe és ott több esetben leittasodik. Ilyen körülmények között természetesen megvan [nevezett személynek] az alapja ahhoz, hogy olyan kijelentést tegyen, „hogy nincs olyan hatalom, amely a tsz-tagságon kívül engem a tsz-ből ki tudna zárni.” A fenti két kulák részéről tapasztalható egy olyan irányzat is, hogy a tsz-ben lévő kisparasztokat tegyék ki a csoportból és helyettük a nagygazdákat vegyék be. Ezen esetek természetesen rossz hatással vannak az egyénileg dolgozó parasztokra és nem egy esetben hangzott el már olyan megnyilvánulás, hogy inkább alakítanak egy másik termelőcsoportot, de a meglévőbe nem fognak belépni. A tsz-ben jelenleg is van olyan irányzat, hogy a községben élő 4 kulákot is felveszik a tsz-be. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

24. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. március 16.

[...] A tsz-ek fejlesztése terén komoly előrehaladás mutatkozik. Több községben termelőszövetkezet, illetve tsz-előkészítő bizottság alakult. Továbbá a már meglévő tsz-

ekbe is jelentős számmal léptek be. Példa erre a [B]arcsi járásban lévő Rinyaújlak község, melyben a belépők száma, illetve a tsz-tagok száma elérte azt, hogy a község tsz-község lett. [...]

Jellemző példa a [C]surgói járásban lévő Csurgónagymarton község, ahol ezideig [sic!] tsz-szervezés nem folyt. Folyó hó 9-én a járási tanács és a járási pártbizottság részéről 10 tagú tsz-szervező brigád szállt ki a községbe és a helyi pártszervezettel karöltve elkezdtek a tsz-szervezési munkákat. Ennek eredménye meg is mutatkozott, mert a községben 2 nap alatt 42 család írta alá a belépési nyilatkozatot, amely [szám] a mai napig 53 családra emelkedett. A hét folyamán megtartják az alakuló gyűlést.

[...]

A nagyszámú belépők mellett azonban tapasztalható az is, hogy egyes termelészövetkezeti csoportokból ki akarnak lépni a tagok. Kilépésüket azzal indokolják, hogy nem találják meg a számításukat. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

25. Részlet az ÁVH Somogy megye mezőgazdaságának helyzetéről szóló jelentéséből, 1956. március 30.

[...] A tsz-szervezés terén megyszerte komolyabb számú belépések tapasztalhatók. Pl. [B]arcsi járásban lévő Vízvár községben 3 család lépett be, Bolhó községben 5 család, Csokonyavisontán pedig 2 család lépett be a tsz-be. Továbbá Somogyaracs községben 23 család 179 kh. földdel, Lad községben 70 tag lépett be 180 kh. földdel. A [M]arcali járásban lévő Pusztakovácsi községben ugyancsak jelentős eredményeket értek el a tsz-szervezés terén, mivel az elmúlt hét folyamán 30 család lépett a közös gazdálkodás útjára. A [T]abi járásban lévő Somogyacsa községben pedig 5 család lépett be a tsz-be. [...]

[Géppel írott tisztázat, hitelesítő bélyegző lenyomata és aláírás nélkül.]

¹ Lásd: Benke, 1974; Király, 2006; Géger, 1989; 1990.

² Lásd: Gyarmati 2011: 183–197.

³ Lásd: Ö. Kovács, 2012.

⁴ Géger, 1989: 364.

⁵ Uo.

⁶ Idézi: Benke, 1974: 150.

⁷ Géger, 1989: 365.

⁸ Benke, 1974: 155.

⁹ Király, 2006: 23.

¹⁰ Gyarmati, 2011: 193.

¹¹ Uo.

¹² Géger, 1990: 242.

¹³ Lásd: uo. 242–246.

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára (MNL SML)

XXXV. 33.

MDP Somogy Megyei Bizottságának iratai

Hivatkozott irodalom

Benke 1974

Benke József: *Demokratikus és szocialista agrárátalakulás 1945–1970, különös tekintettel Somogyra.* [Pécs,] Pécsi Akadémiai Bizottság.

Géger, 1989

Géger László: A tanácsok és a termelőszövetkezetek Somogyban, 1950. június – 1953. június. In *Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv, 20. kötet.* Szerkesztette: Kanyar József. Kaposvár, Somogy Megyei Levéltár, 363–391.

Géger, 1990

Géger László: Kísérletek a szövetkezetek megmentésére Somogyban 1953 második felében, 1953. június 28. – 1953. december 31. In *Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv, 21. kötet.* Szerkesztette: Kanyar József. Kaposvár, Somogy Megyei Levéltár, 241–263.

Gyarmati, 2011

Gyarmati György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956.* Budapest, ÁBTL–Rubicon.

Király, 2006

Király István Szabolcs: *Mezőgazdasági termelőszövetkezetek Somogyban (1948–1989).* Kaposvár. Magánkiadás.

Ö. Kovács, 2012

Ö. Kovács József: *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945–1965.* Budapest, Korall.